

Цитування:

Сидорук С. А. Вокаліз як синтез вокального, інструментального і композиторського мистецтв. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв* : наук. журнал. 2025. № 2. С. 491–495.

Сидорук Степан Анатолійович,

аспірант Національної академії

керівних кадрів культури і мистецтв

<https://orcid.org/0009-0002-5424-234X>

dmz2124.ssydorchuk@dakkkim.edu.ua

Sydoruk S. (2025). Vocalise as a Synthesis of Vocal, Instrumental, and Composition Arts. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald: Science journal*, 2, 491–495 [in Ukrainian].

ВОКАЛІЗ ЯК СИНТЕЗ ВОКАЛЬНОГО, ІНСТРУМЕНТАЛЬНОГО І КОМПОЗИТОРСЬКОГО МИСТЕЦТВ

Мета статті – дослідити особливості вокалізу як синтезу мистецтв – вокального, інструментального, композиторського. **Методологія дослідження** ґрунтується на синтезі підходів, інтегрованих із музикології, культурології та історії мистецтв. Основні методи, які застосовувалися у дослідженні (аналізу, синтезу, бібліографічний, узагальнення тощо) дали змогу визначити особливості вокалізу як жанру вокального мистецтва. **Наукова новизна** полягає у представленні жанру вокалізу на перетині вокальної інтерпретації, інструментальної точності та свободи композиторської творчості. **Висновки.** Вокаліз як жанр безсловесного вокального музикування постає в сучасному мистецтві як багатогранне явище, що об'єднує педагогічний, виконавський та композиторський вектори. Функціональна поліфонічність, а також спроможність акумулювати інструментальне мислення та вокальну природу людського голосу дають змогу розглядати вокаліз як синтетичну форму музичного висловлення, що виходить за межі традиційного вокального жанру. Важливість вокалізу як жанру зумовлена тим, що в ньому реалізуються закономірності міжвидової взаємодії вокального й інструментального мислення. З одного боку, вокаліз репрезентує голос як інструмент із гнучким діапазоном виразових засобів, а з іншого – вимагає від виконавця інструментальної логіки фразування, структурної чіткості та тонкої стилістичної інтуїції. Отже, вокаліз у сучасній виконавській і композиторській практиці постає не лише як форма вокального тренінгу чи жанрова мініатюра, а як самодостатній музичний простір, у якому відбувається діалог між вокальною емоційністю та інструментальною точністю. У цьому контексті вокаліз варто розглядати як засіб формування художньої інтенції співака та поле для інтерпретаційної свободи, в межах якої реалізуються новітні тенденції академічного співу, зокрема в межах української вокальної школи.

Ключові слова: вокаліз, вокалізація, жанр, вокальне мистецтво, інструментальне мистецтво, композиторська творчість.

Sydoruk Stepan, Postgraduate student of the National Academy of Managers of Culture and Arts

Vocalise as a Synthesis of Vocal, Instrumental, and Composition Arts

The purpose of the article is to investigate the features of vocalise as a synthesis of arts – vocal, instrumental, compositional. **The research methodology** is based on the synthesis of approaches integrated from musicology, cultural studies and art history. The main methods used in the study (analysis, synthesis, bibliographic, generalisation) made it possible to determine the features of vocalise as a genre of vocal art. **The scientific novelty** lies in the presentation of the genre of vocalise at the intersection of vocal interpretation, instrumental accuracy, and freedom of compositional creativity. **Conclusions.** Vocalise as a genre of wordless vocal music-making appears in contemporary art as a multifaceted phenomenon that combines pedagogical, performing, and compositional vectors. Functional polyphony, as well as the ability to accumulate instrumental thinking and the vocal nature of the human voice, make it possible to consider vocalisation as a synthetic form of musical expression that goes beyond the traditional vocal genre. The importance of vocalisation as a genre is due to the fact that it implements the laws of interspecific interaction of vocal and instrumental thinking. On the one hand, vocalisation represents the voice as an instrument with a flexible range of expressive means, and on the other hand, it requires the performer to have instrumental logic of phrasing, structural clarity, and subtle stylistic intuition. Thus, vocalisation in modern performing and composing practice appears not only as a form of vocal training or a genre miniature, but as a self-sufficient musical space in which a dialogue takes place between vocal emotionality and instrumental accuracy. In this context, vocalisation should be considered as a means of forming the singer's artistic intention and a field for interpretative freedom, within which the latest trends in academic singing are realised, in particular within the Ukrainian vocal school.

Keywords: vocalisation, genre, vocal art, instrumental art, composer's creativity.

Актуальність теми дослідження. Жанр вокалізу – це унікальне явище, яке об'єднує елементи вокального, інструментально-виконавського та композиторського мистецтв. У широкому значенні вокаліз є формою музичного висловлення, яка поєднує елементи інструментального й вокального мислення.

Традиційно вокаліз розуміється у двох аспектах: 1) як вокальний твір, тобто самостійний концертний жанр; 2) як вправа, яка виконується без слів на один або кілька голосних звуків, здебільшого з метою розвитку техніки співу.

В умовах активного розвитку академічного співу, а також пошуку нових форм звукового вираження вокаліз набуває особливої художньої цінності – як засіб суто музичної комунікації: поза словом, але не поза змістом. «...актуалізується принцип вокалізації, що полягає у переосмисленні інструментальних творів шляхом їх вокального виконання, яке наявне в сучасній музичній культурі» [5].

Актуальність дослідження вокалізу зумовлена необхідністю ґрунтовного осмислення його місця і ролі в українському мистецтві, зокрема у зв'язку з формуванням національної школи вокальної інтерпретації. Адже сучасне українське музичне мистецтво ґрунтується на поєднанні традиційних і новітніх художніх практик.

Також, враховуючи зростання інтересу до вокального репертуару, оновлення педагогічних програм і появу сучасних зразків вокалізу, дослідження цього феномена сприяє не лише його теоретичному осмисленню, а й практичному збагаченню репертуару та інтерпретаційних стратегій виконавців, зокрема українських.

Аналіз досліджень і публікацій. Попри наявність в українській науці окремих аналітичних праць, вокаліз досі залишається малодослідженим як жанр, який формує специфічну сферу виконавських завдань і композиторських рішень, зокрема в українській музичній традиції. У цьому контексті можна відмітити дисертацію «Вокаліз в українській музиці: традиції та жанровостилістичні новації» [4] Я. Каушняка, яка пропонує дефініцію поняття «вокаліз» та на основі дослідження його витоків і жанровостилістичної еволюції аналізує особливості в українському вокальному мистецтві другої половини ХХ ст. Також авторкою розглянуто «інструктивні вокалізи, а також споріднені їм вокально-інтонаційні вправи в практиці світової та української вокальних шкіл, а також проаналізовані зразки художніх

вокалізів в українській музиці згідно із запропонованою класифікацією» [4].

У статті «Вокаліз та його значення для розвитку вокальної майстерності» [5] А. Попова, Є. Коваленко та О. Войченко досліджують особливості вокалізу в професійній діяльності вокалістів. Дослідники виокремлюють типи вокалізу «за функціональним призначенням, місцем виконання та естетико-виразними особливостями: вокаліз як вокальна вправа та вокаліз як твір для голосу без слів» [5].

Ян Цзян у публікації «Психологічні аспекти виконання вокалізів другої половини ХХ ст.» [6] розглядає психологічні та стилістичні аспекти виконання вокалізів як жанру західноєвропейської музики, який має як дидактичну, так і художню природу. Автором звертається увага на важливість розуміння музичного стилю, який функціонує як багаторівнева ієрархічна система, в якій поєднуються історичні, національні, жанрові та індивідуальні складові. Також наголошено на ролі національних вокальних шкіл (італійської, французької, німецької, чеської, української) у формуванні стилістичних варіацій вокалізу. Акцентується складність інтерпретації вокалізів через необхідність поєднання інтернаціональної техніки з національним колоритом та відтворенням історичних стилів, що ставить перед виконавцем психологічні та творчі складні завдання [6].

Утім, як інструмент підготовки вокалістів вокаліз також недостатньо досліджений.

А. Зарицький та А. Зарицька у публікації «Значення вокалізів у фаховій підготовці співака» [3] вивчають роль вокалізу у вокальній підготовці майбутнього фахівця у сфері сольного співу. Автори акцентують увагу на важливості поєднання технічної підготовки з художньо-образною складовою виконавства. Вокалізи аналізуються як навчальний матеріал, який забезпечує перехід від технічних вправ до повноцінної інтерпретації вокального твору. Дослідниками виокремлено два основні типи вокалізів – інструктивні та концертно-мистецькі, з деталізацією їх функціонального призначення, жанрових ознак і методичної значущості. Наголошується на необхідності розвитку не лише технічних, а й слухових, інтонаційних і художньо-виразових навичок. Акцентується на значенні вокалізу як засобу формування професійного мислення співака та творчого перевертлення виконавця в художника-інтерпретатора [3].

Вокалізу як засіб розвитку вокальної техніки студентів присвячені методичні рекомендації Л. Бірюкової та О. Юрко [2]. В них подано основні напрями вокального виховання студентів спеціальності 025 Музичне мистецтво. «надано методичні рекомендації з формування та розвитку вокально-виконавських навичок, стимулювання творчого потенціалу студентів в ракурсі знаходження особистих рішень втілення авторського задуму вокалізів, упорядковано ілюстративний матеріал вокалізів різних композиторів у відповідності до жанрово-стильових ознак» [2].

Мета статті – дослідити особливості вокалізу як синтезу мистецтв – вокального, інструментального, композиторського.

Виклад основного матеріалу. Вокаліз – це жанр вокальної музики без тексту, в якому голос функціонує як самостійний музичний інструмент; синтез, який поєднує голосову природу з інструментальним мисленням. Він використовується як у педагогічній практиці, так і в професійному репертуарі академічного співу.

«Вокаліз (від фр. *vocalise* від лат. *vocalis* – звучний, голосний – від *vox* – голос) – вокальна мініатюра для голосу. Вокаліз – це спів, у якому не використовуються слова; це безсловесний майже завжди мінольний музичний твір або частина твору (пісні, романсу, арії, в якій співають голосні звуки, склади або сольфеджіо» [2], – зазначають українські автори Л. Бірюкова та О. Юрко.

У професійній підготовці співаків вокалізація розуміється як вправа, яка передбачає відтворення арпеджіо або гам з використанням голосної (зазвичай А або Е) без зміни тембру. Тобто у професійному і освітньому контексті можна сказати, що вокалізація – це підготовка.

Перед тим, як вийти на сцену, співаки практикують вокалізацію, щоб підготувати свої голоси до концерту. Ідея полягає в тому, що після вокалізації артист видає звуки чітко, плавно і з відповідною тональністю.

Такий прийом застосовують і у навчанні вокалістів. По-перше, це чудовий спосіб представити нові техніки під час навчання. По-друге, вправи дають змогу усвідомити тілесні інструменти, пробуджуючи почуття [9], адже тіло людини – це знаковий пристрій, сукупність фізіологічних, біологічних та інших процесів, які відбуваються на різних рівнях [8, р. 249].

Практика вокалізації, відома серед єгиптян і євреїв, згодом перейшла в християнську літургію (алілуя, кірія, антифон),

а далі з XII століття у монодичні та поліфонічні світські мелодії [10, р.1036].

Найбільш відомим вокаліз став у епоху бароко, коли вправи для голосу створювались у формі мелізматичних пасажів без тексту. Вокалізовані уривки становили важливий елемент композиції, як безтекстові мелізми простої пісні – перш ніж розвинулися у мелодрамах, операх і кантатах [7, р. 925].

Вокаліз допомагає розрізняти категорії опери, оскільки його багато в оперних виставах, але спочатку його не було в опері-буф та комічній опері, наприклад. Вокаліз дає змогу виділити слово, виразити емоційний стан, такий як радість (наприклад, ювілей алілуя) або божевілля (наприклад, в арії зі сцени божевілля в «Люції ді Ламмермур» Доніцетті), або охарактеризувати персонажів [11, р. 833].

Наприкінці XIX – на початку XX ст. вокаліз набуває самостійного значення. Як приклад можна згадати вокаліз французького композитора Ш.-К. Сен-Санса «*Vocalise-étude en forme de valse* (Етюд у формі вальсу) Op. 128, створений у 1907 р. для сопрано або мецо-сопрано під фортепіано. Це яскравий приклад синтезу педагогічного завдання із вишуканою концертною мініатюрою, в якій голос розглядається як витончений інструмент, здатний передати рух, настрій і форму без жодного слова.

Згодом вокалізи можна зустріти у творчості інших європейських композиторів: М. Равеля, Ф. Пуленка, К. Шимановського, Г. Форе, О. Мессіана та ін. [2].

У XX столітті вокаліз остаточно перетворюється на поле експериментів (твори Л. Беріо, К. Пендерецького, Г. Канчелі). Разом із навчальним спрямуванням закріплюється тенденція до написання вокалізів як самостійних художніх творів для сценічного виконання професійними співаками. Як наголошують українські дослідники, «становлення концертного вокалізу є результатом еволюції вокалізу як комплексу вправ» [5]. При цьому походження вокалізу як жанру зберігається: «це спів без слів, який є відображенням музичної сутності голосового апарату людини (голос як інструмент інтонування, музикування)» [1, с. 80]. «Першорядне значення для визначення його стилістики має італійська система, яка визначила вихідну національну стилістику вокалізу. Подальший розвиток вокалізу за національно стилістичною ознакою був пов'язаний із найбільшими національними школами, до яких відносяться французька, німецька, чеська, українська та ін. [6, с. 143].

Відтак вокаліз у сучасній музичній культурі постає як поліфункціональний жанр, що виконує як навчальні, так і художні завдання, а водночас є полем для творчих експериментів та інновацій.

Вокалізом насамперед зацікавилися композитори, адже як концертний жанр він відкрив нові можливості для втілення їхніх сміливих творчих задумів.

Цікаво, що композитори часто наслідують вокальну логіку навіть у суто інструментальних творах: мелодія «дихає», має фрази, подібні до людської мови. «Жанр вокалізу як синтез вокального та інструментального голосів приваблює сучасних композиторів можливістю розкрити чарівну неповторність і досконалість співацького голосу, розширити межі вокально-виконавської майстерності» [2]. Це підкреслює взаємовплив вокального й інструментального світів. У цьому контексті вокаліз – це міст між музикою і голосом.

Для співаків вокаліз став штрихом осучаснення виконавства, адже як концертний твір він «передбачає самостійність мислення, вміння розглядати твір у новому ракурсі» [2].

Вокаліз є проявом універсальної мови музики, яка не потребує слів для передачі сенсу. Як формі вокального музикування у вокалізі основний акцент робиться не на словесному змісті, а на виразності звуку, кантилені, тембрі та інтонації. Тобто основна особливість вокалізу – відсутність тексту, що, з одного боку, надає виконавцю більшу свободу інтерпретації, а з іншого – вимагає високої майстерності й глибокого художнього розуміння. Він є викликом для співака, адже вимагає технічної майстерності та емоційної глибини водночас.

Фактично вокаліз – це пісня без слів, коли голос говорить мовою почуттів; це музика, яка не потребує перекладу, адже звучить безпосередньо з душі виконавця, у вокальній техніці якого домінує інструментальне мислення, а голос виконує функцію «інструмента людської душі».

На особливості вокалізу як інструмента прояву душі вказують такі його особливості: відтворення чітких мелодичних ліній із досконалою інтонаційною точністю; застосування віртуозних технік (глісандо, тремоло, флажолети); ритмічна свобода, характерна для інструментальних каденцій.

Виконавець має володіти не лише диханням і кантиленою, а й мислити фразами як скрипаль чи піаніст – із логікою побудови звукового простору, в якому кожна нота мов штрих пензля на полотні. «Вокалізація без слів

ставить перед співаком ряд завдань, спрямованих на створення відповідної інтерпретації твору та акцентуванні значення тембрального забарвлення, яке має уподібнюватись інструментам» [5], – наголошують українські вчені.

Тому для інтерпретації вокалізу необхідна подвійна компетенція: володіння вокальною технікою (дихання, артикуляція, резонанс); розуміння інструментального мислення (структура, ритмічна точність, логіка тембрових змін). Саме так цей феномен постає в унікальній позиції між вокальним і інструментальним світом, поєднує в собі вокальну природу людського голосу з технікою і структурою, притаманною інструментальній музиці.

Так феномен вокалізу як жанру, що перебуває на перетині вокального, інструментального та композиторського мистецтв, засвідчує унікальність цього явища в академічному музичному просторі. Вокаліз є не лише засобом удосконалення техніки співу, а й повноцінною художньою формою, яка вимагає від виконавця високого рівня інтерпретаційної майстерності, чуття стилю й глибини емоційного вираження.

Його здатність передавати музичний зміст поза вербальним компонентом відкриває широкі можливості як для виконавців, так і для композиторів. Синтез вокального і інструментального мислення у вокалізі підкреслює універсальність людського голосу як музичного інструмента, що здатен відтворити інтонаційні, динамічні та фактурні особливості інструментального звучання.

Отже, важливість вокалізу як жанру зумовлена тим, що в ньому реалізуються закономірності міжвидової взаємодії вокального й інструментального мислення. З одного боку, вокаліз репрезентує голос як інструмент із гнучким діапазоном виразових засобів, а з іншого – вимагає від виконавця інструментальної логіки фразування, структурної чіткості та тонкої стилістичної інтуїції. Тому вокаліз виступає не лише як засіб технічного вдосконалення, а як форма глибокого музичного висловлення. Це явище, яке інтегрує техніку й емоцію, структуру й інтуїцію, професіоналізм і художнє натхнення, займає особливе місце у вокальній культурі XX–XXI століть.

Висновки. Отже, вокаліз як жанр безсловесного вокального музикування постає в сучасному мистецтві як багатогранне явище, що об'єднує педагогічний, виконавський та композиторський вектори. Функціональна поліфонічність, а також спроможність

акумулювати інструментальне мислення та вокальну природу людського голосу дають змогу розглядати вокаліз як синтетичну форму музичного висловлення, що виходить за межі традиційного вокального жанру.

Вокаліз виконує подвійну роль у сучасній музичній практиці: як методичний інструмент формування технічної та інтонаційної майстерності вокаліста і як повноцінний концертний твір, орієнтований на високий рівень художнього втілення. Зазначена особливість засвідчує перетворення вокалізу на художній текст без слів, але зі змістом, що передається засобами тембру, кантিলени, фразування та динаміки.

Загалом вокаліз у сучасній виконавській і композиторській практиці постає не лише як форма вокального тренінгу чи жанрова мініатюра, а як самодостатній музичний простір, у якому відбувається діалог між вокальною емоційністю та інструментальною точністю. У цьому контексті вокаліз варто розглядати як засіб формування художньої інтенції співака та поле для інтерпретаційної свободи, в межах якої реалізуються новітні тенденції академічного співу, зокрема в межах української вокальної школи.

В українській музичній традиції жанр вокалізу має особливе значення, проте його специфіка ще недостатньо осмислена у музикознавчому контексті. Українська школа вокалізу поєднує емоційність національного стилю із технічною віртуозністю, що відкриває широкі перспективи для подальших досліджень.

Література

1. Антонюк В. Г. Вокальна педагогіка (сольний спів). Київ: LAT & K. 2012. 192 с.
2. Бірюкова Л.А., Юрко О.О. Вокаліз як засіб розвитку вокальної техніки студентів: методичні рекомендації. Суми : ФОП Цьома С.П., 2023. 100 с.
3. Зарицький А., Зарицька А. Значення вокалізів у фаховій підготовці співака. *Актуальні проблеми розвитку українського мистецтва: культурологічний, мистецтвознавчий, педагогічний аспекти* : матеріали VII міжнародної науково-практичної конференції (м. Луцьк, 17–19 червня 2022 р.). Луцьк : Видавничий дім «Гельветика», 2022. С. 11–14.
4. Каушніян Я. М. Вокаліз в українській музиці: традиції та жанровостилістичні новації. дис. ... канд. мистецтвознавства : 17.00.03. Харків, 2019. 212 с.
5. Попова А., Коваленко Є., Войченко О. Вокаліз та його значення для розвитку вокальної майстерності. *Молодий вчений*. 2018. № 3 (55). С. 40–43.
6. Ян Цзяін. Психологічні аспекти виконання вокалізів другої половини XX ст. *Spiritual-*

intellectual upbringing and teaching of youth in the 21st century. 2022. P. 888–889.

7. Denis A. Dictionnaire encyclopédique de la musique. Paris: Laffont, 1989. 2158 p.

8. Gavran I., Stoian S., Rohozha M., Vilchynska I., Pletsan K. Visual practices of human creation in postmodern culture. *Herança*. 2023. № 6(2). P. 245–254.

9. Malapert M. Les vocalises : L'outil incontournable de la pratique vocale, 2021. URL: <https://unizic.com/fr/vocalises-incontournable-pratique-vocale> (дата звернення: 07.05.2025).

10. Vignal M. Dictionnaire de la musique Paris. Larousse, 2005. 1516 p.

11. Weber E., Gut S., Jambou L. Encyclopédie de la musique. Paris: Librairie générale française, 1992. 1142.

References

1. Antoniuk, V. (2012). Vocal Pedagogy (Solo Singing). Kyiv [in Ukrainian].
2. Biriukova, L., & Yurko, O. (2023). Vocalise as a Means of Developing Students' Vocal Technique: Methodological Recommendations. Sumy [in Ukrainian].
3. Zarytskyi, A., & Zarytska, A. (2022). The Significance of Vocalise in the Professional Training of a Singer. *Current Problems of the Development of Ukrainian Art: Culturological, Art History, Pedagogical Aspects: Materials of the VII international scientific and practical conference (Lutsk, 17–19 June 2022)*. Lutsk, 11–14 [in Ukrainian].
4. Kaushnian, Y. (2019). Vocalise in Ukrainian Music: Traditions and Genre-Stylistic Innovations. *Candidate of Sciences' dissertation*. Kharkiv [in Ukrainian].
5. Popova, A., Kovalenko, E., & Voichenko, O. (2018). Vocalise and its Importance for the Development of Vocal Mastery. *Young Scientist*, 3 (55), 40–43 [in Ukrainian].
6. Yang, J. (2022). Psychological Aspects of Performing Vocalises of the Second Half of the 20th Century. *Spiritual-Intellectual Upbringing and Teaching of Youth in the 21st Century*, 888–889 [in Ukrainian].
7. Denis, A. (1989). Dictionnaire encyclopédique de la musique. Paris [in French].
8. Gavran, I., Stoian, S., Rohozha, M., Vilchynska, I., & Pletsan, K. (2023). Visual Practices of Human Creation in Postmodern Culture. *Herança*, 6(2), 245–254 [in English].
9. Malapert, M. (2021). Les vocalises: L'outil incontournable de la pratique vocale. Retrieved from <https://unizic.com/fr/vocalises-incontournable-pratique-vocale> [in French].
10. Vignal, M. (2005). Dictionnaire de la musique Paris [in French].
11. Weber, E., Gut, S., & Jambou, L. (1992). Encyclopédie de la musique. Paris [in French].

Стаття надійшла до редакції 09.05.2025
Отримано після доопрацювання 12.06.2025
Прийнято до друку 20.06.2025